

DOĞU BENGAL'DE "ATATÜRK LİSESİ"

BİLÂL N. ŞİMŞİR

Türk Tarih Kurumu Üyesi

Bundan kırk yıl önce, Ocak 1939'da, Hindistan'ın Doğu Bengal eyaletinde bir okul açılır. Lise düzeyinde bir okul. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk öleli henüz iki ay olmuştur. Büyük ölünün anısını yaşatmak için yeni okula "Atatürk" adı verilir. "Atatürk High School" denir. Türkiye'den binlerce kilometre uzakta Atatürk'ün adını taşıyan bir okulun açılışı, zamanında Türk kamuoyuna duyurulmuş mudur? Bilmiyoruz. Burada, geçten geç birkaç belge yayınlıyoruz. Türk Diplomatik arşivlerinde rastladığımız birkaç belge.

* * *

Okulun hangi koşullarda açıldığını anlamak için Bengal'in o günlerdeki havasını kısaca anımsamak yerinde olur. Bugün büyük bölümü bağımsız Bangladeş Devleti sınırları içinde kalan Bengal, o tarihte İngiliz sömürgesiydi. Türk Kurtuluş Savaşının kahraman lideri Gazi Mustafa Kemal, bütün sömürge halklarının olduğu gibi, Bengal halkının da kurtuluş umudu olmuştur. Kurtuluş için çırpanan, silâha sarılan, savaşın bütün Asya ve Afrika halkları O'nu bir lider olarak benimsemişlerdi. Batı sömürgeciliğine karşı kurtuluş ve bağımsızlık bayrağını açan ulusal liderler, Mustafa Kemal Atatürk'ü örnek almağa, onun izinden yürümeğe çalışıyorlardı. Batı emperyalizminin yenilmezliği efsanesini yıkmış olan Mustafa Kemal Atatürk, Asya ve Afrika halklarının gözünde bir kahramandı. Doğu Bengal'de de çok sayılan, sevilen, yüceltilen büyük bir kişiydi.

Atatürk'ün zamansız ölümü, Asya ve Afrika halklarını, bu arada Doğu Bengal halkını derinden sarsmıştı. Bengal, sanki kendi liderini yitirmişti. Türk halkıyla birlikte Atatürk'ün ölümüne içtenlikle göz yaş dökmişti. Bu duygusunu Türk halkına duyurmaya da çalışmıştı. O yıllarda Türkiye'nin güney - doğu Asya'daki tek temsilciliği olan Kalküta Onursal (Fahri) Konsolosluğumuza sayısız başsağlığı mesajları yağmıştı. Konsolos L. C. Mousell, Londra Büyükelçiliğimize sunduğu

29 Kasım 1938 günlü bir yazısında, Atatürk'ün ölümü üzerine bütün Hindistan'da yas tutulduğunu anlatıyor ve şöyle diyor:

“Cumhurbaşkanı Gazi Kemal Atatürk'ün acı ölümü üzerine, Hindistan'daki çeşitli kuruluş ve derneklerin bana ilettikleri 63 karar örneğini ilişikte sunuyorum.

“18 Kasım (1938) günü, bütün Hindistan'da “Kemal Günü” olarak anıldı. Bütün Müslüman dükkânları, okulları ve kamu kuruluşları kapatıldı. Yalnız Müslüman halk değil, Hinduların da büyük çoğunluğu aşırı sempati gösterdiler.”¹

Onursal Konsolosumuza iletilen başsağlığı dilekleri, Atatürk'ün erken ölümünün Bengal'de ne denli derin etkiler yaptığını gösteren ilginç belgelerdir. Birkaçını analım. Bengal'in Rupsa bölgesi İslâm Birliği Partisi (Muslim League) Sekreteri N. Zaman şunları yazar:

“Batının Büyük Paşasının acı ölümü bizler için de bir darbe oldu. İslâmın Şerefli evlâdının ruhu için bu ayın 18'inde (18. 11. 1938) Cuma namazından sonra Mevlüt okunarak, toplantılar yapılarak ve dua edilerek “Kemal Günü” düzenlenmesi için bu eyaletin 300'ün üzerindeki camii yetkililerine çağırıda bulunmuştum. Bütün bu camilerin hepsinde dua edildiği bildirildi. Yine bu camilerde şu karar kabul edilmiştir:

“ 1 — Bu toplantı Kemal Atatürk'ün acı ölümüne yas tutar ve onarılmaz kayba uğrayan Türklere sempatilerini sunar.

“ 2 — Bu kararın örnekleri İslâm Birliği Partisi Bengal eyaleti sekreterine, Türkiye Başkonsolosuna ve *Azad* gazetesi genel yayın müdürüne gönderilecektir.”

Mektup sahibi, kendisinin ve bölge halkının Türk ulusunun büyük yasını içtenlikle paylaştığını ekler ve bu duygularının Türk ulusuna iletilmesini Konsolostan diler.

Dünkü Bengal, bugünkü Bangladeş halkı, Atatürk için gerçekten topluca yas tutmuştur. Yüzlerce camide Büyük ölünün ruhu için yakarılmış, açık havalarda yaşlı kitle toplantıları yapılmış, öğretmenler, öğrenciler ağlayarak söylevler vermişlerdir. O'nun ruhuna gösterilecek gerçek saygının O'nun izinde yürümek olacağı da vurgulanmış-

¹ Atatürk'ün ölümünün Hind yarım kıtasındaki yankılarıyla ilgili kimi belgeleri daha önce yayınlamıştık. Bkz. Bilâl N. Şimşir, “Atatürk'ün Ölümü ve Asya Halkları”, *Cumhuriyet* (İstanbul), 10-18 Kasım 1975.

tır. Doğu Bengal'in Bhairab bölgesi halkının başsağlığı kararında şunlar söylenir:

"Türkiye Cumhurbaşkanı rahmetli Kemal Atatürk'ün ruhu için Bhairab Müslümanları bugün (18. 11. 1938) saat 14'te sokaklarda yaşlı bir yürüyüş, saat 16'da da bir açık hava toplantısı yaptı. Yerli öğretmen ve öğrencilerinin katıldığı bu toplantıyı, İslâm Birliği Partisi sekreteri Abdurrahman düzenledi. Toplantıya okul Müdürü Raiddin Ahmet Başkanlık etti.

"Okul Müdürü, Müdür Yardımcısı ve öteki öğretmenler, Kemal Atatürk'ün parlak yaşamını dile getiren konuşmalar yaptılar. Dr. K. Hafizuddin Ahmet, yapılan konuşmaları özetliyerek, *rahmetlinin ruhuna gösterilecek gerçek saygının O'nun izinde yürümek olacağını* belirtti.

"Başkanın konuşması da bitince toplantıya katılanlar, Rahmetlinin ruhuna saygı için ayağa kalktılar ve yaşlı ulusa başsağlığı dileklerini ileten bir karar kabul ettiler..."

Kararda, Bhairab halkının duyduğu derin üzüntü dile getiriliyor ve bunun Türkiye Cumhurbaşkanı duyurulması isteniyordu.

Bengal'de büyük bir kaynaşma göze çarpar. Toplantılar, mitingler, yürüyüşler, konuşmalar, kararlar birbirini izler. Türk ulusunun büyük yası bütün bölgede paylaşılmaktadır. Bengal'in Ghughudanga okulu Müdürü Abdül Baki, 19 Kasım 1938 günlü mektubunda, Atatürk için "muazzam bir miting" düzenlediklerini Onursal Konsolosa duyurur. Miting kararında Atatürk, "Çağdaş İslâm dünyasının en büyük çocuğu, Türklerin kurtarıcısı, Demokratik Hükümetin yaratıcısı ve modern politikanın en ünlü lideri" diye anılır. Türk halkına başsağlığı dileği iletilir. Bengal edebiyatçıları, Türk ulusunun yasını paylaşırken Atatürk'ün anısının yaşatılması için de çağırıda bulunurlar. 18 Kasım 1938 akşamı yaptıkları toplantıda şu kararı alırlar:

"Bengal Müslüman Edebiyatçıları Birliğinin bu toplantısı, Türkiye'nin Büyük yaratıcısı ve İslâm dünyasının yetiştirdiği en büyük ve en asil kişilerinden biri olan Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden duyduğu üzüntüyü belirtir. Onarılmaz kayıbindan dolayı büyük Türk halkına sempatisini sunar.

"Bu toplantı, *kamu yararına uygun bir hizmetle Büyük Ölü'nün anısını sonsuza dek yaşatılması için Bengal halkına çağırıda bulunur.*"

Bengal aydınları, Atatürk için göz yaşları dökerken içlerini de dökerler. Sömürge yönetiminin elverdiği ölçüde. Bengal'in Berhampore

kenti Belediye Meclisinin karar defterine, 19 Kasım 1938 günü şunlar yazılır:

“Berhampore Belediye Meclisi üyeleri, bir toplantı yaparak, modern Türkiye’nin yaratıcısı ve yalnız kendi ülkesine ve ulusuna hizmet etmekle kalmamış, fakat aynı zamanda bütün Doğu uygarlıklarını da yüceltmış ve bu uygarlıkları Batı emperyalizminin pençesinden kurtatarak insanlığın ön safhasına geçirmiş olan Kemal Atatürk’ün birdenbire ölümü üzerine duydukları derin acıyı kayda geçirmişlerdir.”

Yerel yöneticiler, ölçülü bir dille, Mustafa Kemal Atatürk’ün “Doğuyu Batı emperyalizminin pençesinden kurtarmış bir kişi” olduğunu belirtirler. Gençler bu konuda daha açık seçik konuşurlar. Kalküta’daki Assam Arapça Öğrencileri Derneği doğrudan Türkiye Başbakanına şu başsağlığı mektubunu yollar:

“Ankara’da Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına

No. 1203

Kalküta, 12 Kasım 1938.

“Derneğimizin yönetim kurulunca şunları Ekselânslarına bildirmekle görevlendirildim:

“11 Kasım 1938 günü Derneğimizin Yönetim Kurulu olağanüstü bir toplantı yapmış; Büyük Asker, Lider, reformcu ve yurtsever; Türkiye’nin kurtarıcısı, İslâm dünyasının umudu ve övünç kaynağı; Asya’nın savunucusu, çağının en büyük Devlet adamı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün zamansız ölümü üzerine başsağlığı dileklerini ve Türk ulusunun onarılmaz kaybına sempatilerini belirten bir karar örneğini oybirliğiyle kabul etmiştir. Rahmetlinin ruhunun Cennet-i Firdevs-i Alâda ebedî istirahatı için dua edilmiştir.

“Allah, sizi ve ulusunuzu refah ve barışın doruğuna erdirmesin! Allah, Avrupa Devletlerinin iblisçe emellerinden Türkiye’yi korusun!!

“YAŞASIN ATATÜRK!!!

“Ulusunuzun yasını paylaşarak en derin saygılarımı sunarım.

Ekselânslarının din kardeşi

(İmza) M. S. Ali

Başkan

Assam Arapça Öğrencileri Derneği
(Kalküta)”

Gauhati kenti İngiliz - Bengal Yüksek Okulu öğrencileri, Atatürk'ün ölümüyle "Asya Büyük bir Devlet Adamını ve yöneticisini kaybetmiştir" diye yas tutuyorlardı. Türk Ulusunun büyük yasına Bengal kadınları da katılmışlardı. "Bütün Hindistan Müslüman Kadınları Konferansı"nın Bengal Şubesi temsilcisi Bayan Sahabuddin, "Kemal Atatürk'ün ölümünü öğrenmekle derinden sarsılmış" olduklarını bildiriyor ve Türk kadınlarına başsağlığı dileklerini sunuyordu.

Atatürk'ün ölüm haberi üzerine Bengal'de görülen kaynaşmalar 1938 yılının Kasım ayından Aralık ayına da taşar. Kentlerden köylere kadar uzanır. Kitleleri kapsar. 6 Aralık 1938 günü, Bengal'in Hughly ilçesine bağlı Konnagar köyü "Gençlik Derneği" Sekreteri imzasıyla Türkiye'nin Kalküta Onursal Konsolosluğuna şu mektup gönderilmiştir:

"Bengal bölgesi Hughly ilçesine bağlı Konnagar köyünde, 4 Aralık 1938 günü akşam saat 7'de yapılan büyük toplantıda alınan karar örneğini aşağıda sunuyorum:

'Konnagar Gençlik Derneğinin önderliğinde, Konnagar halkının yaptığı bu toplantı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün birdenbire ve acı ölümünden duyduğu en derin ve yürekler dolusu acıyı ve üzüntüyü kaydeder. Bu onarılmaz kaybı dolayısıyla Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan erkek ve kız kardeşlerine en içten başsağlığı dileklerini sunar. Toplantı ayrıca, En Büyük Ulusal Kahraman ve Çağdaş Türkiye'nin yaratıcısı Rahmetlinin anısına yürekten saygılarını gösterir.'

Yaslı yüreğimle derin saygılarımı sunarım, Efendim."

Bengal'de Atatürk'e gösterilen son saygı gerçekten çok derindir, yaygındır. Protokol gereği çekilen başsağlığı telgraflarından çok daha anlamlı bir yas göze çarpar. Kitleleri kavrayan, köylere kadar uzanan derin bir yas.

Bengal aydınları Atatürk için yas tutmakla yetinmek de istemezler. Ulu ölüye gösterilecek gerçek saygının "O'nun izinde yürümek" olacağını söylerler. Bengal Edebiyatçıları, Mustafa Kemal Atatürk'ün anısını "sonsuz dek yaşatmak" için bir şey yapılması çağrısında bulunurlar. Bir öğrenci topluluğu, Atatürk'ün ölümü üzerine, "Yaşasın Atatürk!" diye haykırır...

İşte bu hava içinde Doğu Bengal'in Noakhali iline bağlı Daganbhuiya kasabasında açılan bir okula "Atatürk" adı verilir. Daganbhuiya oldukça yoksul bir bölgenin merkezidir. Bölge nüfusunun çoğunluğu Müslümandır ve tarımla geçinir. Yeni okul bölgenin en yüksek okuludur. Üniversiteye, özellikle Kalküta üniversitesine öğrenci yetiştirmeyi amaçlar. Doğrudan doğruya bölge halkının kendi girişimleriyle açılmıştır. Halk kendi arasında para toplamış, yeni okulun açılması için hazırlıklar yapmıştır. Tam okulun açılacağı bir sırada Atatürk'ün ölümü duyulur. Büyük ölünün adını yaşatmak için yeni okula "Atatürk" adı verilmesi kararlaştırılır. Karar, Daganbhuiya halkının içinden gelmiştir. Türkiye'nin ve Kalküta'daki Türkiye Onursal Konsolosluğunun bu konuda hiçbir etkisi olmamıştır.

Okulun resmen açılışından önce Okul Müdürü Mizanur Rahman, Kalküta'ya gelmiş, Türkiye Onursal Konsolosu L. C. Mousell ile görüşmüş, kararlarını kendisine bildirmiştir. 6 Ocak 1939 günü okulun açılış töreni yapılmıştır. Konsolos, okul yöneticilerine bir kutlama telgrafı çekmiştir. Okul Müdürü Mizanur Rahman, 7 Ocak 1939 günlü uzun bir mektupla Konsolosa teşekkür etmiş, okulun açıldığını duyurmuş ve okul konusunda bilgi vermiştir².

Mektupta bildirdiğine göre, açılış törenine 2000'in üzerinde kişi katılmıştır. Türkiye Konsolosunun telgrafı törene katılanları duygulandırmış, sevindirmiştir. Okul Müdürü, Türkiye Fahri Konsolosuna ve onun aracılığıyla Türk ulusuna teşekkürlerini ve minnet duygularını sunuyordu. Aynı zamanda Konsolosun kendisine uygun düşecek bir zamanda Daganbhuiya'ya gelerek okula onur vermesini diliyordu.

Okul geçici bir binada açılmıştı. Ama asıl okul biasının yapımı hazırlıkları da sürdürülüyordu. Yeni bina için en az 10.000 rüpye, ayrıca fakir öğrencilere yardım etmek için de bir okadar para daha toplanması kararlaştırılmıştı. Yeni okul binasının "Atatürk'ün adına yaraşacak" biçimde olması amaçlanıyordu. Gereken paralar halktan toplanıyordu ve halk gönüllü katkıda bulunuyordu. Okul Müdürü bunları bildirirken, dolaylı biçimde bile Türkiye'den yardım istemiyordu. Bu konuya hiç değinmiyordu.

Mektupta, Atatürk'ün ölümü dolayısıyla Türk ulusuna başsağlığı dileğinde de bulunuyordu. "Türkiye'yi kuştaran, yenileştiren, İslâm dünyasının en büyük ulusal kahramanı ve günümüz politika dünyasının en seçkin kişisi Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal

² D. B. A. — İngiltere, A. 2, d. 1 - 6/13 - Hindistan'da Atatürk okulu.

Atatürk'ün ölümü üzerine Türk halkının uğradığı büyük kayıptan dolayı, okul öğrencilerinin, öğretmenlerinin, yöneticilerinin ve bütün halkın en içten başsağlığı dileklerinin Kalküta Türk Konsolosluğu aracılığıyla Türk halkına sunulmasına karar verildi" deniyordu.

Okul Müdürü Mizanur Rahman, "*Rahmetli Atatürk'ün yalnız Türkiye'ye değil, aynı zamanda bütün İslam dünyasına yaptığı değer biçilmez hizmetleri minnetle anmak için okula "Atatürk Lisesi" (Atatürk High School) adı verildiğini*" bildiriyor ve şunları ekliyordu: Nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan Doğu Bengal'in Daganbhuiya kasabası önemli bir İslâm merkeziydi. Günden güne gelişmekteydi. Bu bölge insanların çoğu fakirdi. Ama "okulu, sonsuza kadar yaşatmak istedikleri büyük anıya yaraşır bir duruma getirmek için ellerinden gelen yardımı yapıyorlardı". Okul, yörenin en yüksek okuluydu. Daganbhuiya halkı, böyle bir okula kavuştukları ve buna Atatürk adını vermek için Hindistan'ın öteki bölgelerinden daha önce davrandıkları için seviniyorlar, kıvanç duyuyorlardı.

Okul, yörenin gereksinmelerini karşılamak üzere açılıyordu. Öncelikle yörenin yoksul çocuklarını yetiştirmeyi amaçlıyordu. Yine bölge halkının çiftçilikle geçindiği gözönünde tutularak öğrencilere genel eğitimin yanı sıra tarım eğitimi ve teknik eğitim de verilecekti. Daha önce bölgede bir İngiliz orta okulu bulunmaktaydı. Şimdi yüksek düzeyde, lise düzeyinde eğitime geçiliyordu. Okula ilk çırpıda 125 öğrenci kaydolmuştu. "Atatürk" adı pek ilgi çekici olmuş ve okulun açıldığı gün 100 öğrenci daha kaydolmuştu. Yeni okul binası 300 öğrenciyi barındıracak biçimde planlanmıştı. Arsası alınmış, planı yapılmıştı. Çağdaş bir okul olacaktı. Atatürk'ün adına yaraşır biçimde örnek bir okul olacaktı. Kurucularının emeli buydu.

Okul yönetimi, 10 Kasım gününün özel tatil günü olmasını kararlaştırmıştı. Her yıl 10 Kasım'da "Kemal Atatürk'ün anısını, başarılarını ve ideallerini canlı tutmak için" törenler yapılacaktı.

Kalküta Onursal Konsolosu 11 Ocak 1939 günlü bir yazıyla Daganbhuiya kasabasında "Atatürk Lisesi"nin açıldığını Londra Büyükelçiliğine ve Dışişleri Bakanlığına bildirdi. Okul Müdürlüğünden aldığı mektubun örneğini sundu³. Londra'daki Türkiye İşgüderi Kadri Rızan, bu yazıları Dışişleri Bakanlığına iletirken şunları yazıyordu:

³ *Ibid.* Kalküta Onursal Konsolosluğundan Londra Büyükelçiliğine yazı. Kalküta, 11. 1. 1939, No. TCF. 4/39.

“Atatürk’ün adını ve eserini Hindistan’daki müslüman kitleleri arasında yaşatmak gayesiyle yapılan bu teşebbüsten dolayı, Türk olmak sıfatı ile memnun olmamak ve iftihar etmemek kabil değil.

“Tensip buyrulursa ve siyasi bir mahzur görülüyorsa, konsolosumuz vasıtasıyla müteşebbislere teşekkür edilmesi ve dostane birkaç sözle bu teşebbüs hakkında da matbuatımızda neşriyatta bulunulmasının temin buyrulması yüksek rey ve kararlarına bağlıdır”⁴.

Doğu Bengal’de “Atatürk” adını taşıyan bir okulun açılışı Türk basınına duyurulmuş mudur? Belli değildir. Bu konuda bir ize rastlamadık. Dışişleri Bakanlığı, okulun açılışını Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine ve Millî Eğitim Bakanlığına duyurmakla yetinmiştir. Millî Eğitim Bakanlığına duyurmadan önce Kalküta Konsolosluğundan ek bilgiler istemiştir⁵. Gelen tamamlayıcı bilgileri ve belgeleri Millî Eğitim Bakanlığına iletirken şunları yazmıştır:

“Londra Büyükelçiliğimizden alınan bir tahriratta, Hindistan’ın müslümanlarla meskûn bulunan şarkî Bengal Eyaleti dahilindeki Daganbhuiya şehrinde, bu şehir sâkinlerinden bir grup tarafından, Ebedî Şefimiz namına izafeten bir Atatürk mektebi tesis edildiği ve mektebin resmî küşad günü olan 6 Kânunusânî 1939 tarihinde Kalküta Fahri Konsolosumuz tarafından bir tebrik telgrafı çekildiği ve resmî küşad merasiminde şehir sakinlerinden takriben 2000 kişinin hazır bulunduğu bildirilmiş idi.

“İşbu mekteb hakkında vaki istifsar üzerine bu kerre Kalküta Fahri Konsolosluğumuzdan alınıp İngilizce asılları ile leffen takdim olunan vesaik meyanında mektep Müdürünün mektebin teşkilât ve gayeleri hakkında mütemmim malumatı havi bulunan mektubunda ezcümle:

“ 1 — Kast ve sınıf tefriki yapılmadan bütün erkek çocuklara açık olan bu mektebin Kalküta Üniversitesi ve diğer üniversitelere talebe yetiştirmekten başka talebeye zirafî ve sınaî tahsil vermek gayesinde bulunduğu,

“ 2 — Ekserisi müslüman olmak üzere fakir zürra ve zanaat sahipleri ile meskûn bulunan bu muntaka ahalişi çocuklarının tahsilini

⁴ *Ibid.* Londra Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına yazı. Londra, 23. 1.1939, No. 81/45

⁵ *Ibid.* Dışişleri Bakanlığından Kalküta Onursal Konsolosluğuna yazı. Ankara, 3. 6. 1939, No. 39782/5.

temin etmek üzere yeni teşkil olunmuş bu mektebin, bu muntaka için mühim bir miktar teşkil eden 300 talebesi mevcut olduğu,

" 3 — Maarif makamının vazettiği nizamata göre ahali arasından seçilmiş mümessiller tarafından idare edilmekte olan bu müessesenin şimdiye kadar halkın ianesi ile idame edildiği,

" 4 — Yeni Türkiye'nin kurtarıcısı ve yapıcısının faaliyet ve muvaffakiyetleri sahasından binlerce kilometre uzakta, Daganbhuiya gibi fakir bir muntakada teşkil olunabilecek en büyük tahsil müessesini tesis edenlerin, maddî imkânları dairesinde, bu mektebin taşıdığı isme layık bir hale getirmek azminde oldukları ve Atatürk'ün hatırasını tebciyen ideali ve eseri yad edilmek üzere vefatına müsadif olan 10 Teşrinisani gününün mektep için bir tatil günü addedilmesine esasen karar verilmiş olduğu,

" 5 — Planı ilişik olan asıl mektep binasının inşası için ilk hazırlıkların ikmal edilmiş olduğu,

" 6 — Halen mektep muallimler heyetinin ehliyetli kimselerden ibaret olduğu ve ileride asıl mektep binasının ikmalinden sonra, teknik ve meslekî tahsil kısımlarının tevsi ile asrî ziraat ve san'at usullerini öğretecek kısımlar ihdas ederek yetişecek talebenin cemiyete faydeli şahıslar olmasının temini düşünüldüğü, kaydedilmektedir" ⁶.

Bu yazıyla birlikte, okul konusunda alınan ek belgelerin asılları Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiş, örnekleri Dışişleri arşivinde saklanmamıştır. Bu arada okulun plânı da Millî Eğitim Bakanlığında gönderildiğinden Dışişleri arşivinde bulunamamıştır. Belki Millî Eğitim Bakanlığı arşivinde biraz daha ayrıntılı bilgi vardır.

Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine de şu yazıyı göndermiştir:

"Kalküta Konsolosumuzdan gelen bir yazıda Atatürk'ün tezkârı namı için Daganbhuiya'da 6 Kânunusani'de açılan bir Lise'ye "Atatürk Lisesi" ismi verildiği yazılmaktadır. Konsolosumuzun açılış günü için çektiği tebrik telgrafına mezkûr Lise Sekreterinden gönderilen cevabın bir sureti ilişik olarak saygılarımla sunuldu" ⁷.

⁶ *Ibid.* Dışişleri Bakanlığında Millî Eğitim Bakanlığında yazı. 25. 8. 1939, No. 46680/341

⁷ *Ibid.* Dışişleri Bakanlığında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine yazı. 27. 2. 1939, No. 31574/96.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden gelen karşılıkta :

“Zikri geçen yazı ile ilişkilerinin muhtevaları Reiscümhur İsmet İnönü’ne arzedildi. Memnun oldular. Teşekkürlerinin Kalküta Konsolosumuz vasıtasıyla Daganbhuiya Atatürk Lisesi Müdürüne iletilmesini emir buyurdular” deniyordu ⁸.

Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı Kalküta Onursal Konsolosuna durumu bildirmiş ve “Reiscümhurun teşekkürlerinin Atatürk Lisesi Müdürüne bildirilmesine delâlet buyurmanızı rica ederim” demiştir ⁹.

* * *

Doğu Bengal’in Daganbhuiya kentinde açılan “Atatürk Lisesi” konusunda Türk arşivlerinde rastlyabildiğimiz belgeler bu kadardır. Okulun gelişmesi konusunda herhangi bir bilgi yoktur.

Kırk yıl önce açılan bu okul bugün yaşıyor mu, ya da ne kadar yaşatılabilmiştir? Okulun kurucularından bugün yaşayanlar var mıdır? Okuldan çıkan öğrenciler bugün nerelerdedir? Belki Atatürk’ün doğumunun yüzüncü yıldönümünde bu sorular deşilip araştırılabilir.

Ek.

DAGANBHUIYA’DA ATATÜRK LİSESİ MÜDÜRÜNDEN KALKÜTA
TÜRK KONSOSOLUNA.

No. 25
(Çeviri)*

DAGANBHUIYA, 7 Ocak 1939

Atatürk Lisesinin resmi küşadı arifesinde tebrik ve halisane temennilerinizi iblâğ etmek üzere irsal buyurulan 6 Kânunusani 1939 tarihli telgrafnamei âlilerinin vüsulünü tekid ile şerefyabım.

Telgraf mektebin resmen açılışının ilânından bir az evvel alınmış ve ittifakı âra ile kabul edilen berveçhi âti mukarrerattan anlaşılacağı veçhile merasimde hazır bulunan iki bin’i mütecaviz şahıs tarafından çok takdir edilmiş idi:

⁸ *Ibid.* Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden Dışişleri Bakanlığına yazı. 18. 3. 1939, No. 4/379.

⁹ *Ibid.* Dışişleri Bakanlığından Kalküta Onursal Konsolosluğuna yazı. 17. 5. 1939, No. 38474/706

* Çeviri, zamanında, Dışişleri Bakanlığında yapılmıştır. Dili epeyce eskidir. Değıştirilmedi. (B. N. Ş.)

CONSULATE FOR THE TURKISH REPUBLIC.
MERCANTILE BUILDINGS,
CALCUTTA

TELEGRAMS
CALCUTTA 20123, 20127
TELEPHONE
CALCUTTA 20123, 20127
CABLES
CALCUTTA 20123, 20127

FORM
A. B. C. 5TH EDITION
ACME
BENTLEY'S
MOSSE

NO. TCF/250

11th. January, 1939.

The Secretary
to the Consular Office
of the Turkish Republic,
Calcutta.

Sir,

I have the honour to enclose herewith original
letter of invitation received from the Secretary of the A.T.U.F.
School at Raipur. This School was opened on
the 11th. of January, and in commemoration of the Late President
of the Republic, it was given the name of "ATATÜRK LİSESİ".
The President, Mr. Nizam-ud-Din, called on me personally
and discussed the school with me and I sent a telegram of
congratulation on the special day. The enclosed letter
applies for fees.

I have the honour to be,
Sir,

your most obedient servant,

(B. N. Şimşir)

Consul for the Turkish Republic.

ATATURK HIGH SCHOOL, DAGANBHUIYA.

(Incorporating General, Agricultural & Vocational Education.)

President

MR. MIZANUR RAHMAN, M. A.,
(Sub-Divisional Officer, Feni.)

Vice-President

MR. AMBICA CHAKAN BAKSHIT, M. A.,
(Principal, Feni College.)

General Secretary

MR. AREFUR RAHMAN CHOUDHURY
(Ex-Inspector of Police.)

Secretary, Technical Section

MR. MOSTAFIUR RAHMAN CHOUDHURY
(President U. B. & Model's Dist. School Board.)

Joint Secretary

SUBREGISTRAR, DAGANBHUIYA

Head Master & Asst. Secretary

MR. JALAL UDDIN AHMAD, B. A. B. T.,

P. O. Daganbhuiya, Dt. Noakhali.

Dated the 7th January, 1939.

No. 25

To

The Consul of Turkey, ~~İstanbul~~
Mercantile Buildings, Calcutta.

Sir,

I have the honour to acknowledge with thanks the receipt of your telegram dated the 6th January, 1939, offering congratulations and - good wishes to the "ATATURK HIGH SCHOOL" on the eve of its formal opening on the said date, and to state that the telegram was received just before the School was formally declared open and was greatly appreciated by the over 2000 people present on the occasion, as will appear from the following resolutions unanimously passed, viz:-

(i) Resolved that the grateful thanks of the Organizers of the School be conveyed to the Turkish Consul in Calcutta and through him to the Turkish people, for the very kind and cordial message conveyed through his congratulatory telegram just received.

(ii) Resolved that the President of the School be authorised to address the Turkish Consul regarding the aims and ideals of the School and request him to grace the School with his august presence on a date suitable date.

(iii) Resolved that steps be taken to complete the construction of the brick-built building at a cost of not less than Rs 10,000/-

Tıpkıbasım 2 -- Daganbhuiya "Atatürk Lisesi" Müdürü M. Rahman, okul konusunda Türkiye Konsolosuna ayrıntılı bilgi veriyor

(3)

ATATURK HIGH SCHOOL, DAGANBHUIYA.

(Incorporating General, Agricultural & Vocational Education.)

President

MR. MIFANUR RAHMAN, M. A.,
(Sub-Divisional Officer, Feni.)

Vice-President

MR. AMBICA CHARAN RAKSHIT, M. A.,
(Principal, Feni College.)

General Secretary

MR. AREFUR RAHMAN CHOUDHURY
(Inspector of Police.)

Secretary, Technical Section

MR. MOSTAFIUR RAHMAT CHOUDHURY
(President U. B. & Model Day School Board.)

Joint Secretary

SUBPEDIYER D. DAGANBHUIYA

Head Master & Asst. Secretary

MR. ISALAHUDDIN AHMED, B. A., B. T.

P. O. Daganbhuiya, Dt. Noakhali.

No.

Dated 1939.

2. The resolutions above will speak for themselves. I need only add that the School has been named as "ATATURK HIGH SCHOOL" in grateful appreciation of the incalculable services rendered by the late ATATURK not only to Turkey but also to the whole Islamic world, Ataturk's demise taking place in the midst of preparations for starting the school at Daganbhuiya which is an important and growing Muslim centre under Feni Sub-Division of Noakhali district in East Bengal predominantly populated by the followers of Islam. The local people are ^{mostly} poor but pious Muslims and are enthusiastically contributing their mite to make the School worthy of the great honour which it seeks to perpetuate. A high school is the highest institution which the poor people of the locality can found, and they feel proud of it, they see their heart, and that first of all in India, in cherishing the ever-to-be-forgotten memory of the great great Ataturk. They are determined to make the highest possible sacrifices for developing the school on worthy and useful lines, though they are conscious of their limitations, ~~financial~~ financial and otherwise, under which they labour.

Tipkibasım 2'nin devamı

(4)

ATATURK HIGH SCHOOL, DAGANBHUIYA.

(Incorporating General, Agricultural & Vocational Education.)

President

MR. MIZANUR RAHMAN, M. A.
(Sub-Divisional Officer, Feni.)

Vice-President

MR. AMBICA CHARAN RAKSHIT, M. A.
(Principal, Feni College.)

General Secretary

MR. AREFUR RAHMAN CHOUDHURY
(Ex-Inspector of Police.)

Secretary, Technical Section

MR. MOSTAFIZUR RAHMAN CHOUDHURY
(President U. B. & Member Dist. School Board.)

Joint Secretary

SUB-REGISTRAR, DAGANBHUIYA

Head Master & Asst. Secretary

MR. JALAL-UD-DIN AHMAD, B. A., B. T.

P. O. Daganbhuiya, Dt. Noakhali.

No.....

Dated.....1939.

3. The School has been established for training up, mostly, the poorer boys of all classes and communities. It is designed to impart both general and technical education to the boys. The school is a crying need of the locality and has had to be opened post-haste in temporary ~~xxxxxx~~ corrugated iron-roofed houses pending construction of the pucca building for which three acres of land have already been purchased and other preliminaries have been initiated. The building is designed ~~xxxxxx~~ on the most up-to-date plan, and finance permitting, it is the fondest dream, ambition and determination of the Organizers to make the school a model one, emblematic of the great motto which is proudly borne. The building is estimated to accommodate at least 200 boys and I am happy to say that the scientific ~~xxxxxx~~ school has, on the very first day of opening, 100 boys. The boys in transition to about 150 boys already representing the institution in the Middle English School existing over there for over thirty years. It is not intended to run to the end of a century but to meet the needs of ~~xxxxxx~~ the locality.

ATATURK HIGH SCHOOL, DAGANBHUIYA.

(Organising the only Technical Education in the District)

President

MR. MIZANUR RAHMAN, B.A.
(Sul. District College, Tangaila)

Vice-President

MR. ANBICA CHAKRA, B.A., M.A.
(Dhaka University College)

General Secretary

MR. AREFUR RAHMAN CHAUDHURY
(Engineering College)

Secretary, Technical Section

MR. MOJIBUL HAQUE CHAUDHURY
(President U. B. of Muslim Students, Dhaka)

Joint Secretary

MR. FATEHULLAH CHAUDHURY

Head Master & Asst. Secretary

MR. JALALUDDIN AHMAD, B.A., B.L.

P. O. Daganbhuiya, Dt. Noakhali.

No.

Dated 1939.

4. The district of Noakhali in East Bengal, where the school stands, is the nerve-centre of Islamic education and culture in the whole Province and contains the largest number of Mosques and Madrasas holding aloft the torch of Islam far and wide. And I am happy to say that the hallowed memory of Turkey and the late ATATURK and other Leaders of Turkey, General Ismet Inemu, ^{in particular,} is cherished and honoured in this part of the Province with the fondest veneration - imaginable.

5. In conclusion, I am desired by the Organizers of the School to convey our most cordial and fraternal greetings and congratulations to our Brethren of Turkey through their beloved President, General Ismet Inemu, to whom this letter may kindly be communicated at the earliest possible date.

I have the honour to be,

Sir,

Your most obedient servant,

M. K. Rahman
President,

ATATURK HIGH SCHOOL,

P. O. DAGANBHUIYA, Dt. NOAKHALI.

TURKIYE CUMHURİYETİ
LONDRA BÜYÜK FİCİHİ

Londra, 23/3 Nisan 1937.

No. 87 - 165

Let'li Takım.

Harcıye Vekâletine

Hindistanın eğitim enlemleri ile alakalı bulunan
garkî Bengal eyaleti merkezlerinden biri olan (Da-
ganbhuiya) şehrinde, şerhî mahkemelerden birinin
tarafından (Atatürk) adlı bir mektep tesis edildi-
ğine dair Calcutta Fakültesi Konsolosluğundan alınan
mektulu, mektubu ile birlikte, taktin ediyorm.

Hülâsa :

Hindistanda Ata-
türk namile tesis
edilen bir mektep

Mektulun müteakibinde müteakibinde
vechile, Hindistanın nişelen şerhî olan bu köşe-
sinde büyük garkının namını her en garkınak mük-
sadile, bir (Atatürk) mektebi tesis edildiği ve resmi
kugad günü konsolosumuz tarafından mektep şerhine
bir tebrik telgrafı çekilmiştir.

Mektebin kugadı münasebetile şerhî mektep-
lerinden tektiben iki bin kiginin kavar kavar bir
icetlerde şerhî mahkemeler ittilen edildiği şerhî :

A - Gönderdiği tebrik telgrafında şerhî
teşekkürlerinin konsolosumuzu ve münasip vachita-
sile Türk milletine iblağına,

B - Mektep reisinin mektebin takip eylediği
gayeleri Turkiye konsolosuna izah eylesine ve kon-
solosun münasip bir zamanda mektebe davet olmasını,

-- 3 --

C - Mektep için Atatürk adı ile mütenasip bir bina inşası için 10 bin rüpye ve fakir çocuklara mektepde vasılları için ayrıca 10 bin rüpye toplanmasına,

D - Cumhuriyet Türkiyesinin yapacağı ve (Milletler âleminin en büyük millî kahramanı) olan Atatürkün vefatı münasebetile Türk milletine konsolos vasıtasile orta taziyet edilmesine,

E - Atatürkün vefatına müsadif olan 10 Temmuzun gününün mektep için bir tatil günü ad edilmesine ve o gün zarfında (Atatürk)ün hatırasına tabeilen, eserleri, ideallerinin yad olunmasına, karar verilmiştir.

Mektup da, ayrıca, heyet-i tertibiyenin Reisicumhuriyet İsmet İnönü vasıtasile Türkiyedeki konsoloslara hattî selâm ve mahabbetlerinin iblağı konsolosunuzca rica edilmiştir.

Bu mektubun, yüksek Vekâletlerine tahdim edilmişini, cevaben, konsolosunuza bildirmişim.

Atatürkün adını ve eserini Hindistandeli müslüman kütüphanelerinde yayınlamak gayesiyle, özellikle bu teğetülden dolayı, Türk olmak sıfatıyla müslüman olmak, ve felsefesi olmak, kabil değil.

Tenzip buyurulmuş, ve şifahi bir mektup gönderilmiş, konsolosunuza vasıtasile müteallimlere teğetüyle edilmiş, ve dostane bir mektupla bu teğetüde halihazırda da müteallimlerin neşriyatda bulunulmalarını temin hususunda yâhudî mektup ve kararlarına bağlıdır.

Bu mektup ile devin hizmetlerinin kabulüne rica ederim.

London İsmail Şimşir

Kavdettim:

A-2-d.1

Hariciye Vekâleti

D.1-S.2

Müdürlüğü

Evrakın umumî numarası	Mustakipliğin evrakın numarası	Sıra numarası	Mabeynî	M. Seyit	M. Avni	Müfettiş	Unvanı
39782	Londra 18.88	45	110/16	31.5.1939	19.7.39		
5							
3	8 Ocak 1939						

Hulâsa

Hindistan'da
Şilan "Atatürk"
mektepli hakkında

Monsieur L.C.Kousell

Consul de Turquie à Calcutta

Mercantile Buildings

Monsieur le Consul,

L'ambassade de Turquie à Londres n'avait pas

manqué de transmettre ~~vous~~ au Ministère des
Affaires Étrangères la copie de votre lettre
du 11 Janvier 1939 Ref.T.C.F. 4/39 ainsi quede ses annexes et relative à l'inauguration
de l'École Supérieure Atatürk à Daganbhuiya.Le Département qui désire se rendre compte
de ^{la} ~~leur~~ le fonctionnement et l'activité actuels de
cette institution vous serait reconnaissant de
vouloir bien le renseigner à ce sujet.Recevez, Monsieur le Consul, les assurances de
ma parfaite considération.Pour le Ministre
Le Chef du Premier Département

X

B. N. Şimşir

YÜREĞİNE
REİSİCÜMHUR
UMUMİ KATIPLIĞI

Ankara: 18.III.1939.

4/379

Hariciye Vekâletine

27.II.1939 tarih ve 31574/96 sayılı yazı karşılığıdır:

Zikri geçen yazı ile ilişkilerinin muhtevaları
Reisicümhur İsmet İnönü'ne arz edildi. Memnun oldular.
Teşekkürlerinin Kalküta Konsolosluğumuz vasıtasile Daganbhuiye
Atatürk Lisesi Müdürüne iletilmesini emir buyurdular.
Derin saygılarımla arz ederim.

Umumî Kâtip

K. Gedik

397

22.3.1939

Atatürk ailesine
Reis. İsmet İnönü'ne

M. İsmet İnönü

Hariciye Vekâleti	18.III.1939
Reisicümhur	İsmet İnönü
Atatürk Lisesi	Müdürü
96	

71/1/1

Hariciye Vekâleti	18.III.1939
Reisicümhur	İsmet İnönü
Atatürk Lisesi	Müdürü
809	
139	

I. Türk Konsolosundan bir az evvel alınan lütufkâr ve samimî tebrik telgrafından dolayı mekteb müessislerinin teşekkür ve minnettarlık hislerinin Kalküta Türk Konsolosuna ve onun delaletiyle Türk milletine iblâğ edilmesi,

II. Mektebin hedef ve maksadları hakkında Türk konsolosuna mektub yazılması ve münasib bir vakitte huzurile mektebi şerefleştirmesini Konsolosdan rica etmek üzere müdüre selâhiyet verilmesi,

III. Tebcil edilmek istenilen büyük hatıraya mektebi lâıyk kılmak için, on bin Rupy'e'den daha az olmayan bir para ile tuğla binanın inşaatını ikmal etmek üzere teşebbüse geçilmesi ve keza çocukları cemiyetin faideli, milliyetperver ve itimadı nefis sahibi uzuvları yapmak, aynı zamanda mektebin fakir fakat ümid verici çocuklarına tahsillerini idame hususunda yardım etmek üzere umumî tedrisata ilâveten ziraî ve sair meslekî tedrisat için ayrıca on bin Rupy'e tedarik edilmesi,

IV. Türkiye'nin halâskârı ve muhyisi, âlemi islâmın en büyük millî kahramanı ve bu günkü siyaset dünyasının en güzide şahsiyeti bulunan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı yüzünden Türk'lerin maruz kaldığı büyük ziya münasebetile, mekteb talebesinin, muallimlerinin ve bütün halkın en samimî taziyetlerinin Kalküta Türk Konsolosu vasıtasıyla Türk milletine iblâğ edilmesi tahtı karara alınmıştır.

Yukarıdaki mukarrerat açık ve izahattan müstağnidir. Yalnız şurasını ilâve edeyim ki mekteb, merhum Atatürk tarafından yalnız Türkiye'ye değil fakat bütün âlemi islâma ifa edilen baha biçilmez hizmetlerinin şükranla takdiri dolayısıyla "Atatürk Lisesi" tesmiye edilmiştir. Atatürk'ün vefatı mektebin açılması için yapılan istihzarat ortasında vuku bulmuştur. Mektebin kâin olduğu Daganbhuiya gittikçe büyüyen mühim bir islâm merkezidir. Bu muntaka halkı umumiyetle fakir fakat dindar müslümanlardır ve mektebi, ebedileştirilmek istenilen büyük hatıraya lâıyk bir hale getirmek için ellerinden gelen yardımı memnuniyetle yapıyorlar. Bu mahalde mukim fakir halkın bulabileceği en yüksek tahsil müessesesi Lise'dir ve büyük Atatürk'ün asla unutulmayacak hatırasını taziz etmek üzere, bütün Hindistan'da en evvel harekete geçerek, ellerinden geleni yaptıkları için gurur duymaktadırlar. Bu muntaka halkı mektebi değerli ve faideli esasat dairesinde inkişaf ettirmek için mümkün olan en büyük fedakârlığı yapmaya azm etmişlerdir. Bununla beraber, içinde buldukları malî vesair kifayetsizlikleri de müdrikdirler.

Mekteb, daha ziyade, bütün sunufu içtimaiyenin ve cemaatların nisbeten fakir olan çocuklarını yetiştirmek için tesis edilmiş olup çocukları hem umumî ve hem de teknik bilgi ile techiz maksadını istihdaf eder. Bu havali için âcil bir ihtiyaç teşkil eden bu mektebin, güzel bir bina inşasına değin, muvakkaten tavanları demir safihalar-dan mamul evlerde açılmasına mecburiyet hasıl olmuştur. Binanın planı son sistemdir ve mâli vaziyetinin müsaadesine göre, mektebi, iftiharla taşıdığı büyük ünvana lâyük bir model haline getirmek müessislerin en aziz emeli ve kararıdır.

Bina üç yüz çocuğu alabilecek şekilde planlanmıştır. Son elli seneden beri o havalide mevcut İngiliz Orta mektebi Atatürk Lisesi ünvanı altında Lise seviyesine yükseltince, mektebin füsunkâr ismi eskiden mevcut 125 talebeye zamimeten 100 yeni talebe daha çekmiştir.

Mektebin kâin olduğu Noakhali muntakası (Şarkî Bengal) bütün Vilâyet dahilindeki islâmî hars ve irfanın merkezi olup islâmiyet meş'alesini yüksekde tutan mevlevîlerin ve mevlânaların büyük bir kısmını ihtiva etmektedir.

Türkiye'nin, merhum Atatürk'ün ve bilhassa İsmet İnönü de dahil olmak üzere diğer Türk Liderlerinin mukaddes hatırası, Vilâyetin bu kısmında tasavvuru mümkün en büyük bir hürmetle tâziz ediliyor ve bunu söylemekle bahtiyarım.

Sözüme hatime verirken, mekteb müessislerinin arzusuna tevfikân, sevgili Cümhur Reisleri General İsmet İnönü vasıtasile Türkiye'deki din kardeşlerimize samimî selâmlarımızı gönderir ve işbu mektubun sür'atı mümkün ile General İsmet İnönü'ye iblâğını dileriz

Sadık Bendeniz olmakla mübahi
(İmza) M. RAHMAN

Atatürk Lisesi
Müdürü

D. B. A. — İngiltere. A. 2 - d. 1 - 6/13.